

ԱՐԴՅՈՒՆԱԲԵՐՈՒԹՅՈՒ ՆԸ: ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ

ԲՆՈՒԹԱԳԻՐԸ: ՃՅՈՒՂԱՅԻՆ ԿԱՌՈՒՑՎԱԾՔԸ

Հայաստանի արդյունաբերությունը խորհրդային տարիներին ձևավորվեց որպես **տնտեսության առաջատար ճյուղ**: Մինչև անկախացումը Հայաստանի արդյունաբերության բաժինը ՀՆԱ-ում ավելին էր, քան մնացած բոլոր ճյուղերինը միասին վերցրած: **Արդյունաբերությունն էր որոշում երկրի արտադրական դիմագիծը և տեղը աշխատանքի միջազգային բաժանման համակարգում:**

Արդյունաբերությունն այդպիսի տիրապետող դիրք գրավեց իր **գարգացման շատ բարձր տեմպերի շնորհիվ**: Մինչև 1988 թ. Սպիտակի երկրաշարժն այն առնվազն 600 անգամ ավելի արտադրանք էր թողարկում, քան 1920-ական թթ. վերջին: Խորհրդային Միության հանրապետությունների շարքում Հայաստանն **արդյունաբերության գարգացման տեմպերով գրավում էր առաջին տեղը**:

Նշենք մի հատկանշական փաստ ևս. 1913 թ. արդյունաբերական ձեռնարկություններ կային ընդամենը 8 բնակավայրում: Դրանք էին **Երևանը, Ալավերդին, Գյումրին, Արտաշատը, Կապանը, Մեղրին, Գավառը և Դիլիջանը**: Արդյունաբերության մեջ զբաղվածների թիվը չէր գերազանցում 6 հազ. մարդը:

1980-ական թվականների վերջին ավելի քան 700 արդյունաբերական ձեռնարկություններ էին գործում **բոլոր վարչական շրջաններում ու քաղաքներում՝ ավելի քան 200 բնակավայրերում**, այդ թվում տասնյակ արդյունաբերական կետերում և կենտրոններում: Դրանց զգալի մասը գտնվում էին ձևավորված կամ ձևավորման գործընթացում գտնվող 6 արդյունաբերական հանգույցներում (Երևանի, Գյումրու, Վանաձորի, Հրազդանի, Ալավերդու և Կապան-Քաջարանի):

Արդյունաբերական ձեռնարկությունների շարքում քիչ չէին ամբողջ ԽՍՀՄ-ի համար աշխատող արտադրական և գիտաարտադրական միավորումները, հսկա գործարանները ու կոմբինատները: Այդպիսիք էին, օրինակ **Երևանի «Նաիրիտ» գիտաարտադրական միավորումը, Վանաձորի քիմիական, Ալավերդու լեռնամետալուրգիական, Երևանի էլեկտրամեքենաշինական և էլեկտրատեխնիկական գործարանները, Քաջարանի պղնձամոլիբդենային կոմբինատը**, տարբեր քաղաքներում աշխատող **հաստոցաշինական միավորումներն ու գործարանները, սարքաշինության ու ճշգրիտ մեքենաշինության, տեքստիլ ու սննդի արդյունաբերության ճյուղերի** այլ հայտնի ձեռնարկությունները: Արդյունաբերության մեջ զբաղված էր գրեթե **կես միլիոն մարդ**:

Ինչի վրա էր հենվում արդյունաբերության այդպիսի արագ գարգացումը: Սկզբնական շրջանում **գլխավորը տեղական բնական ռեսուրսների** յուրացումն

ԱՐԴՅՈՒՆԱԲԵՐՈՒԹՅԱՆ ՏԵՂԱԲԱՇԽՈՒՄԸ

Մասշտաբ 1:2 000 000

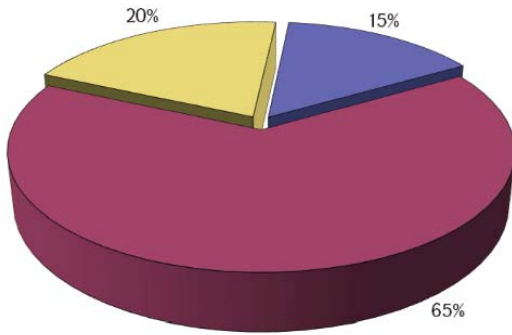
էր: Դրանք էին **գունավոր մետաղները, կրաքարը** (սինթետիկ կաուչուկ և ցեմենտ ստանալու համար), **բնական շինարարական քարերը և գետերի ջրաէներգետիկ պաշարները:**

1950-ական թվականներից հետո ավելի մեծ նշանակություն ձեռք բերեցին **աշխատանքային ռեսուրսները:** Ամեն տարի աշխատանքային տարիքի հասնող երիտասարդներին աշխատանքով ապահովելու համար անհրաժեշտ էր լինում կառուցել նորանոր գործարաններ ու ֆաբրիկաներ:

Արդյունաբերության հիմնական ցուցանիշների՝ համախառն արտադրանքի ծավալի և աշխատողների թվի կայուն աճի շնորհիվ Հայաստանի **արդյունաբերության ճյուղային կառուցվածքում** առաջատար դիրք գրավեցին **մեքենաշինությունը, թեթև սննդի և քիմիական արդյունաբերության ճյուղերը:**

« անկախության առաջին տարիներին սկսված տնտեսական խոր ճգնաժամը

Արդյունաբերության ճյուղային կառուցվածքը (2012 թ.)

- Հանքագործական արդյունաբերություն
- Մշակող արդյունաբերություն
- Էլեկտրաէներգիայի, գազի, ջրի արտադրություն և բաշխում

և արտադրական ձեռնարկությունների հախուռն ապապետականացումը (մասնավորեցումը) **մեծագույն վնաս հասցրին առաջին հերթին արդյունաբերությանը**: Արդյունաբերական հսկաների մեծ մասը **դադարեց արտադրանք տալ, ապա և փակվեց կամ բաժանվեց մանր արտադրամասերի**, որոնց մի մասը միայն կարողացավ պահպանել իր գոյությունը և այժմ էլ հզորության մի փոքր մասով է աշխատում:

Քայքայվեց տասնամյակների ընթացքում ձևավորված արդյունաբերության ճյուղային կառուցվածքը: Տնտեսական ճգնաժամին հաջորդող տարիներին՝ 1990-ական թթ. վերջերին, երբ սկսվեց արդյունաբերության վերականգնումը, նրա **նախկին ճյուղային կառուցվածքը նույնությամբ պահպանվել չէր կարող**: Բանն այն է, որ արմատապես փոխվել էին արդյունաբերության զարգացման պայմանները:

Նախկինում գլխավոր պայմանն այն էր, որ Հայաստանի արդյունաբերությունը, **զարգանալով որպես Խորհրդային Միության միասնական տնտեսական համակարգի բաղադրամաս**, իր կառուցվածքը պետք է ձևավորեր այդ համակարգի պահանջներին համապատասխան: Նա թողարկում էր այն արտադրանքը և այնպիսի քանակով, ինչպիսի պահանջ ներկայացնում էր միասնական տնտեսական համակարգը: **ԽՍՀՄ փլուզումով փլուզվեց նաև այդ համակարգը**: Հայաստանի արդյունաբերական ապրանքատեսակների մեծ մասը զրկվեց սպառման շուկայից, և դրանց արտադրությունը դադարեցվեց:

Արդյունաբերության վերականգնումը և հետագա զարգացումը, **հենվելով տեղական բնական, արտադրական և աշխատանքային ռեսուրսների վրա, պետք է կարևորագույն նշանակություն տար պահանջարկին**: Այսինքն՝ **կարող էին զարգանալ այն ճյուղերը, որոնց արտադրանքն ուներ պահանջարկ, և կարող էր այն սպառվել**: Դա նշանակում էր, որ պետք է ձևավորվեր արդյունաբերության նոր ճյուղային կառուցվածք: Պետք է դադարեին գործելուց այն ճյուղերը, որոնց արտադրանքն այլևս պահանջարկ չուներ, և ստեղծվեին նորերը: Այդ ճյուղերին մանրամասն կծանոթանանք հաջորդ դասերին:

Աշխարհում ընդունված ցուցանիշներով որևէ երկրի արդյունաբերության ընդհանրական պատկերը և կառուցվածքը ցույց տալու համար ըստ **տնտեսական-արտադրական գործունեության բնույթի** այն բաժանում են երեք խմբի: Դրանք են՝

- ա) **հանքագործական արդյունաբերություն,**
- բ) **մշակող արդյունաբերություն,**
- գ) **էլեկտրաէներգիայի, գազի, ջրի արտադրություն և բաշխում:**

Հայաստանի Հանրապետության արդյունաբերությունը ճգնաժամը հաղթահարելուց հետո թևակոխել է կայուն զարգացման փուլ: Մեծացել է նաև համատեղ կամ միայն արտասահմանյան կապիտալին պատկանող ձեռնարկությունների թիվը: Արդյունաբերության արտադրանքի տարեկան ծավալն անցնում է 1,1 տրլն դրամից (2012թ.): **Այդ ծավալի մեծ մասը բաժին է ընկնում մշակող արդյունաբերությանը:**

Եթե արդյունաբերական արտադրանքի ընդհանուր ծավալն ընդունենք 100%, ապա կառուցվածքն ըստ վերը նշված տնտեսական-արտադրական գործունեության խմբերի կունենա հետևյալ պատկերը (2012 թ. տվյալներով).

- հանքագործական արդյունաբերություն – 15%,
- մշակող արդյունաբերություն – 65%,
- էլեկտրաէներգիայի, գազի, ջրի արտադրություն և բաշխում – 20%:

Մշակող արդյունաբերության արտադրանքի ծավալում առավել մեծ բաժին ունեն սննդի արդյունաբերությունը, գունավոր մետաղաձուլությունը, ինչպես նաև նոր ճյուղերը՝ ադամանդագործությունը և տեղեկատվական տեխնոլոգիաների արտադրությունը:

« արդյունաբերությունը դեռևս անհամաչափ է տեղաբաշխված: արդյունաբերության արտադրանքի ծավալի ավելի քան 40%-ը բաժին է ընկնում Երևանին: Արդյունաբերության զարգացման մակարդակով և ճյուղերի բազմազանության առումով առաջատար դիրքեր են զբաղեցնում նաև Սյունիքի, Կոտայքի, Արարատի և Լոռու մարզերը:

Արդյունաբերության հեռանկարային զարգացման ընդհանուր միտումն այն է, որ նրա ընդհանուր կառուցվածքում կայուն ձևով պետք է աճի մշակող արդյունաբերության, առանձնապես գիտատար և աշխատատար նորագույն ճյուղերի բաժինը: Միաժամանակ կնվազի արդյունահանող ճյուղերի և արտադրությունների բաժինը: